

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94 (477.65)«1812»

О. В. Чорний

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ГЕНЕРАЛ-МАЙОР ГЕРАСИМ ШОСТАКОВ. НЕВІДОМИЙ ГЕРОЙ ЕПОХИ НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН

Висвітлено життя й військова служба генерал-майора Г. О. Шостакова (1765–1836) – героя війни 1812 року, останнього шефа Єлисаветградського гусарського полку епохи наполеонівських війн. На основі архівних даних подано уточнені дати життя генерала, а також місце його останнього спочинку.

Ключові слова: гусари, кавалерія, генерал, битва, війна, герой, шеф.

Черный А. В. Генерал-майор Герасим Шостаков. Неизвестный герой эпохи наполеоновских войн.

Освещена жизнь и военная служба генерал-майора Г. А. Шостакова (1765–1836) – героя войны 1812 года, последнего шефа Елисаветградского гусарского полка эпохи наполеоновских войн. На основании архивных источников поданы уточненные даты жизни генерала, а также место его погребения.

Ключевые слова: гусары, кавалерия, генерал, битва, война, герой, шеф.

Chorny O. V. Major General Gerasim Shostakov. Unknown hero era of the Napoleonic Wars.

The research is devoted to a life and military service the hero of War of 1812, Major General G. O. Shestakova (1765–1836), the last boss of Elisavetgrad Hussars Regiment of the Napoleonic wars era. The conditions of his life, career stages, achievements. The paper particularly emphasis on the participation of the hero of scientific intelligence in anti-French military campaigns in 1805, 1806–1807, the Patriotic War of 1812 and foreign campaigns of 1813–1814 against Napoleon's France. Along with the fact based on the archive data the specified dates in the life of General, and his final resting place are submitted. Biographical study allows to draw objective conclusions about the real contribution of Ukrainians in the development of the Russian state and military affairs.

Key words: hussar, cavalry, general, battle, war, hero, last boss.

20 березня 1818 р. у штабі 2-ї гусарської дивізії відбулася значна подія. В її штаб-квартирі зібралися штаб-офіцери, командувач дивізії генерал-майор І. М. Вадбольський [1] та представники Єлисаветградського гусарського полку на чолі з полковником О. Ф. Розеном 6-м. Поважне товариство дружньо прощалося з командувачем 2-ї бригади 2-ї гусарської дивізії генерал-майором Г. О. Шостаковим, який того дня офіційно вийшов у відставку з правом носити військовий мундир.

Герасим Олексійович Шостаков – передостанній командир та останній шеф Єлисаветградського гусарського полку періоду наполеонівських війн, герой бит-

ви під Бородіним, під Малоярославцем, під Лейпцигом та Сен-Дізьє. На початку XIX ст. це був досить авторитетний у російській армії командир.

Після смерті про Г. О. Шостакова та його полк військові історики заговорили лише через кілька десятиліть, готуючися святкувати 100-літній ювілей (як її тоді називали) Великої Вітчизняної війни 1812 р. У 1914 р. з'явилося дослідження М. К. Соколовського [20] з історії Єлисаветградського гусарського полку, на сторінках якого згадується і його легендарний командувач.

Офіційна радянська наука сповна визнала військовий геній М. І. Кутузова, М. Б. Барклай-де-Толлі, П. І. Багратіона, але більшість генералів, які брали участь у війні з французами на початку XIX ст., були забуті. У радянський час генерал-майор Г. О. Шостаков був забутий двічі. Чому саме ми говоримо про подвійне забуття, йтиметься трохи далі в пропонованому дослідженні.

У рамках 200-літнього ювілею Вітчизняної війни 1812 р. та закордонних походів російської армії 1813–1815 рр. проблема її детального вивчення загострилася, а відповідно постало питання про підготовку нового об'єктивного дослідження про ці події. Військова персоналістика в такому разі набуває значної актуальності. Виходячи з цього, постать генерал-майора Г. О. Шостакова буде цікавою широкому колу науковців та любителів старовини.

У дослідженнях, присвячених військовій історії Російської імперії кінця XVIII – початку XIX ст., окремі дані про життя й службу Герасима Олексійовича трапляються тільки в працях О. І. Михайловського-Данилевського [15], М. К. Соколовського [20], А. В. Воронова [7], О. О. Подмазо [21]. Серед енциклопедичних довідок про героя нашого дослідження маємо лише дві замітки авторства В. М. Безотосного, які відповідно опубліковані в 1996 та 2011 рр. і є практично ідентичними [3; 4]. Варто зазначити, що й жодне дореволюційне енциклопедичне видання не публікувало даних про Г. О. Шостакова.

Джерелами для підготовки пропонованої розвідки стали спогади О. П. Єрмолова [10], Л. Л. Беннігсена [11] та Д. Є. Остен-Сакена [18], які добре знали Герасима Олексійовича. Також основою для написання дослідження стали документи з історії війни 1812 р. та закордонних походів російської армії, опубліковані в радянський час.

В офіційно надрукованих біографічних довідках про героя нашого дослідження значиться, що він народився 1756 р. на Чернігівщині [3; 4; 9, с. 226]. З цього приводу в його формулярному списку зазначено, що «*Герасим Алексеевич Шостаков из дворян Черниговской губернии*» або «*из малороссийского шляхетства*» [25]. Ані точна дата, ані точне місце народження майбутнього генерала сучасній історичній науці невідомі. Нічого з цього приводу не повідомляють і численні генеалогічні видання другої половини XIX – початку XX ст. Зокрема, у родовідному збірнику Г. О. Милорадовича [14] з-поміж даних про дворянські роди Чернігівської губернії нам не вдалося відшукати інформацію ні про Герасима Шостакова, ні тим паче про його батька – Олексія Шостакова.

Очевидно, що це дійсно були представники дрібної української шляхти, котрі за часів Катерини II отримали дворянство (не пізніше 1775 р.) та були невеликими землевласниками. На користь нашого припущення можемо навести той факт, що Г. О. Шостаков військову службу розпочав рядовим Охтирського гусарського полку. Як правило, в останній чверті XVIII ст. діти дворян середнього статку, а тим паче з іменитих дворянських сімей вступали на службу як мінімум підпрапорщиками або прапорщиками, а дуже часто й у вищих військових званнях.

Достеменно відомо, що Герасим Олексійович Шостаков став рядовим Охтирського гусарського полку 25 квітня 1775 р. [3; 4; 25]. Впродовж 1777–1779 рр., а також 1782 р. [3, с. 314] брав участь у придушенні двох значних заворушень кримських татар, котрі не бажали визнавати російську присутність у межах ханства за умовами Кючук-Кайнарджійського договору 1774 р. [17, с. 125]. Будучи вже вахмістром (з 25 квітня 1777 р.) Охтирського гусарського полку, став учасником російсько-турецької війни 1787–1791 рр. У її ході 15 травня 1788 р. отримав чин кадета і того ж року брав участь в облозі Очакова, за що одержав золотий хрест на георгіївській стрічці з написом «*За службу и храбрость. Очаков взят 6 декабря 1788*». 1789 р. брав участь у бойових діях на Кінбурнській косі, а наступного року «*находился при взятии крепости Килии и зимовал в Молдавии*» [25]. По закінченню війни, 28 червня 1792 р., герой нашого дослідження отримав чин поручика.

Значним етапом у військовій кар'єрі Г. О. Шостакова можна вважати польські кампанії 1792 і 1794 рр. проти повстанців на чолі з Т. Костюшком. У цей час майбутній генерал російської армії брав участь у боях з поляками під Володимиром (26 червня 1792 р.), під Дубенкою (7 липня 1792 р.), під Щекоцином (26 травня 1794 р.), а також в облозі Варшави (липень–серпень 1794 р.) та в битві під Мацейовицями (29 вересня 1794 р.). За продемонстровану хоробрість і відвагу в ході останньої (саме тоді було полонено лідера постанців – Т. Костюшка) Герасим Олексійович 29 вересня 1794 р. був удостоєний військового звання ротмістра. Разом із тим у ході польської кампанії 1794 р. ротмістр Г. О. Шостаков брав участь у битві під Кобилкою (15 жовтня 1794 р.) та в штурмі Праги – передмістя Варшави (24 жовтня 1794 р.) та самої Варшави, тобто набув перший досвід підкорення великого міста столичного рівня. По закінченню польської кампанії і надалі служив у Охтирському гусарському полку, отримавши 14 жовтня 1799 р. звання майора [25].

3 жовтня 1800 р. герой нашого дослідження залишив ряди Охтирського гусарського полку й вийшов у відставку. Того ж дня йому було присвоєно чин підполковника. Причини відставки Г. О. Шостакова невідомі, але можемо впевнено стверджувати, що вона не була вимушеною, тобто армію Герасим Олексійович покинув добровільно, оскільки вже наступного року він поновився на військовій службі. Розглядаючи можливі причини відставки, зазначимо, що цей крок міг бути вчинений під тиском сімейних обставин (це припущення ще варто перевіряти). Іншою причиною може бути опозиційність до перетворень, які відбувалися в російській армії за часів імператора Павла I.

Не слід відкидати й можливий конфлікт із полковим командуванням. Річ у тім, що впродовж 1798–1800 рр. командування полку до відставки нашого героя змінювалося п'ять разів. Ця версія видається цілком логічною з огляду на те, що на момент відставки полковника Г. О. Шостакова в Охтирському гусарському полку шефом й одночасно командувачем полку з 18 вересня 1800 р. був полковник І. Л. Барчугов (Барчуков), чого до цього в полку не було. Це могло стати причиною добровільної відставки.

5 липня 1801 р. Герасим Олексійович відновився на службі в складі Охтирського гусарського полку в званні підполковника. Цей крок героя нашого дослідження можна пояснити тим, що командиром полку був призначений полковник Г. В. Бедряга, який командував охтирськими гусарами до І. Л. Барчугова, а останній став лише шефом полку.

16 травня 1803 р. Г. О. Шостаков був переведений на службу в Одеський гусарський полк [Там само], а 28 липня того ж року – в Єлисаветградський гусарський полк [3, с. 314], який того часу дислокувався в околицях Єлисаветграда. 1805 року герой нашого дослідження став учасником війни Третьої коаліції європейських держав проти Наполеона. Цього року Єлисаветградський гусарський полк був перекинутий в Австрію на підтримку австрійської та пруської армій, що воювали з французами. Кульмінацією протистояння стала битва під Аустерліцем, у ході якої полк відзначився, діючи в кавалерійській дивізії генерал-лейтенанта Ф. П. Уварова. Вона складала авангард правого крила російсько-австрійських сил, яким командував генерал-лейтенант П. І. Багратіон. У ході битви підполковник Г. О. Шостаков управляв одним із полкових батальйонів.

Єлисаветградці хоробро зарекомендували себе під час битви. Характеризуючи в рапорті від 25 листопада 1805 р. дії кавалерії під Аустерліцем, генерал Ф. П. Уваров про Єлисаветградський гусарський полк зазначив, що «...при всех атаках на неприятеля и при отражении оного полк сражался с отличною храбростью» [23, с. 223, 224]. Цитована характеристика пов'язана з тим, що в Аустерліцькій битві російська армія потрапила в досить складну ситуацію, деяким частинам навіть загрожував повний розгром. Правому крилу російсько-австрійських сил, яким командував генерал П. І. Багратіон, довелося в складних умовах прикривати відхід основних частин. Саме в цей час неабияку роль в ар'єргардних боях відіграли єлисаветградські гусари у складі дивізії Ф. П. Уварова.

Про дії кавалерії Ф. П. Уварова генерал від інфантерії М. І. Кутузов у реляції Олександрю I зазначив: «...будучи тесными неприятельскою кавалериею, превосходною в числе и подкреплённою пехотными колонами, неоднократно оную поражала, но наконец, принуждённую уступить и заняв высоту, удержала оную, до самого вечера, чрез что и был прикрыт при ретираде правый фланг части войск под командою князя Багратиона». Дії ж гусарів із Єлисаветграда Михайло Іларіонович, будучи солідарним з Ф. П. Уваровим, прокоментував, що «...при атаке неприятеля сражались с отличною храбростью» [27, с. 253, 254].

Під час кампанії 1806–1807 рр. підполковник Г. О. Шостаков, командуючи одним із ескадронів Єлисаветградського гусарського полку, брав участь в авангардних боях із французами під Морунгеном, Прейсіш-Ейлау, Альткірхеном, Анкендорфом, Гейльсбергом та Фрідландом [12, с. 4], у ході яких єлисаветградські гусари продемонстрували високий рівень бойової підготовки.

12 грудня 1808 р. герой нашого дослідження «за смелость, отвагу и труды ратные» був удостоєний звання полковника, а 8 березня 1810 р. очолив Єлисаветградський гусарський полк, ставши його полковим командиром [25]. 26 листопада 1811 р. Герасим Олексійович був удостоєний ордена Св. Георгія 4-го класу. Очевидно, це було визнання його заслуг за 35 років служби в російській армії.

На початку 1812 р. Єлисаветградський гусарський полк, очолюваний полковником Г. О. Шостаковим (шефом єлисаветградців був генерал-майор О. М. Всеволозьський) [26, с. 87, 88], у складі 2-го піхотного корпусу генерал-лейтенанта К. Ф. Багговута, входив до складу 1-ї Західної армії генерала М. Б. Барклай-де-Толлі. Напередодні війни єлисаветградці спільно з іншими частинами під командуванням генерала О. М. Всеволозьського 1-го склали авангард 2-го піхотного корпусу, який дислокувався в районі Ковно, контролюючи кордон вздовж річки Неман.

Вночі 12 червня 1812 р. французька армія через понтонні мости переправилася на правий берег Немана, після чого трьома колонами почала просуватися російськими територіями. Впродовж перших місяців війни Г. О. Шостаков командував вісьмома ескадронами Єлисаветградського гусарського полку, котрі спільно з частинами 1-го Бузького козачого полку зустріли передові зағони французів відразу ж після їхнього переходу на російський берег Неману.

Згадані вище з'єднання в складі ар'єргарду 2-го піхотного корпусу генерала О. М. Всеволозького 1-го впродовж червня-липня 1812 р. брали участь у боях поблизу Жижморів, під Свенцянами та Кочергішками [6, с. 34–36], поблизу населених пунктів Шарковщина, Островна та Какув'ячина, стримуючи наступ 1-го піхотного корпусу маршала Л. Даву та 4-го кавалерійського корпусу маршала І. Мюрата, прикриваючи відступ 1-ї Західної армії генерала М. Б. Барклая-де-Толлі.

На початку серпня 1812 р. єлисаветградці під командуванням Г. О. Шостакова та О. М. Всеволозького 1-го (останній був шефом Єлисаветградського гусарського полку) особливо відзначилися 7 серпня поблизу містечка Валутина Гора [32, с. 87]. 24 серпня 1812 р. єлисаветградці стримували французів на підступах до Бородіно. У рапорті М. Б. Барклая-де-Толлі, описуючи події того дня, зазначив, що Єлисаветградський гусарський полк «...незираючи на сильне неприятельське нападення і діяння артиллерії, удерживав свою позицію і тем виконав в точности данне від мене приказання – держаться, сколько бы ни стоило ему, до самой ночи» [8, с. 134–138]. Це дало змогу основним частинам російської армії зміцнити свої позиції та підготуватися до вирішальної битви під Бородіном.

Злагоджено діяв Єлисаветградський гусарський полк і в ході Бородінської битви (26 серпня 1812 р.) під час атаки на лівий фланг французів у складі 1-го резервного кавалерійського корпусу генерал-лейтенанта Ф. П. Уварова, коли фактично завдяки діям резервної кавалерії М. І. Кутузову вдалося врятувати частину російських сил, що відбивали атаки противника в центральній частині баталії. Щодо участі Г. О. Шостакова у згаданих вище подіях, то нам не вдалося виявити подробиць, але при цьому відомо, що він був удостоєний ордена Св. Анни 2-го класу [25].

Після битви під Бородіно російська армія відступила, залишивши Наполеонові Москву. Російська армія розпочала партизанську війну з окупантами. З кавалерійських частин було створено спеціальні мобільні зағони, котрі не залишали в спокої французів.

Під час партизанської війни Г. О. Шостаков командував Єлисаветградським гусарським полком у складі кавалерійського зағону генерал-майора І. С. Дорохова [Там само]. Зағін мав блокувати дії противника на «*большой дороге*», перешкоджаючи французам доправляти провіант, амуніцію та боєприпаси до Москви, де дислокувалися чималі сили армії Наполеона. 9 вересня єлисаветградці, очолювані Г. О. Шостаковим, спільно з іншими частинами згаданого вище зағону виступили в напрямку Можайська і вже 10 вересня неподалік села Перхушкова атакували ворожий обоз, підірвали 56 ящиків із снарядами, полонили більше 300 французів. Загалом же зағін генерал-майора І. С. Дорохова впродовж 9–13 вересня захопив у полон близько 1 тис. французьких солдатів, серед яких було 48 офіцерів [20, с. 25].

13 вересня 1812 р. командир Єлисаветградського гусарського полку полковник Г. О. Шостаков очолив атаку проти двох гвардійських ескадронів та одного піхотного гвардійського батальйону. У результаті операції було знищено 800 гвар-

дійців противника разом із їхнім командувачем – полковником Март'є. У цьому бою наш герой отримав кульове поранення в ногу. За вище ж згадані дії 22 листопада 1812 р. Герасим Олексійович був нагороджений золотою шаблею з написом «*За храбрость*» [Там само, с. 24, 25].

Впродовж 16–25 вересня 1812 р. герой нашого дослідження разом із елісаветградцями діяв проти французів у загоні генерала від інфантерії М. А. Милорадовича. У цей час полк брав участь у битві під Тарутиним, а також особливо відзначився «*мужеством и храбростью*» у боях на берегах річки Чернишні та поблизу населеного пункту Спас-Куплі [7, с. 7].

За поданням генерал-фельдмаршала М. І. Кутузова-Смоленського від 23 січня 1813 р. частина офіцерів полку за участь у згаданих вище подіях була відзначена нагородами. З приводу заслуг Г. О. Шостакова в нагородних документах сказано: «...*Елисаветградского гусарского полка полковник Шостаков (имеет награды Святого Георгия 4-ст., Святой Анны 2-го кл., Золотую саблю) подавал собою пример отличной храбрости подчиненным и несколько раз опрокидывал неприятельских фланкеров, достоен высочайшего благоволения*» [24, с. 350].

Наприкінці вересня 1812 р. Герасим Олексійович разом із Єлісаветградським гусарським полком знову увійшов до мобільного кавалерійського загону генерал-майора І. С. Дорохова, завданнями якого були захист Калужької дороги та захоплення французьких обозів. У складі загону І. С. Дорохова Г. О. Шостаков разом із елісаветградцями діяв упродовж 26 вересня – 12 жовтня 1812 р. [25].

28–29 вересня Єлісаветградський гусарський полк у повному складі спільно з Маріупольським гусарським, двома піхотними та двома козачими полками брав участь у звільненні містечка Верей, утримуваного солдатами Вестфальського полку. Впродовж жовтня 1812 р. полковник Г. О. Шостаков брав участь у битвах під Малоярославцем (12–13 жовтня), під Вязьмою (22 жовтня) та під Дорогобужем (26 жовтня) [Там само].

4–6 листопада 1812 р. він «*участвовал в истреблении неприятельских колон*» у районі містечка Красне [Там само], за що був нагороджений алмазними підвісками до ордена Святої Анни 2-го класу. Після цього на чолі полку переслідував військові частини противника аж до кордонів із Варшавським герцогством.

Після витіснення французів за межі Росії герой нашого дослідження брав участь у закордонних походах російської армії 1813–1814 рр. Зокрема, разом із Єлісаветградським гусарським полком воював на території Варшавського герцогства, Пруссії та Франції. Відомо, що полковник Г. О. Шостаков брав участь в оволодінні Краковом (червень 1813 р.), у битві під Гросбереном (11 серпня 1813 р.) [Там само], у ході якої зазнала поразки армія французького маршала Ш. Удіно та в битві поблизу Денневіце (25 серпня 1813 р.) [Там само], результатом якої стала нищівна поразка армії французького маршала М. Нея. Оцінюючи дії Г. О. Шостакова в районі Денневіце, генерал-майор П. П. Загряжський в одному з донесень зазначив, що наш герой «*вел весьма счастливые атаки*» [20, с. 27].

27 серпня 1813 р. елісаветградські гусари, переслідуючи французів на шляху до Торгау, стрімким ударом розпорошили сили ворожого батальйону і полонили майже увесь його особовий склад. Унаслідок цього полковник Г. О. Шостаков був удостоєний ордена Св. Володимира 3-го ступеня, і крім того, 15 вересня 1813 р. отримав чин генерал-майора [Там само, с. 27].

6–7 жовтня 1813 р. Герасим Олексійович брав участь у визначній битві під Лейпцигом, котру дослідники найменували «битвою народів». У її ході Єлісавет-

градський гусарський полк діяв у складі бригади генерал-майора І. В. Мантейфеля. 6 жовтня зранку до глибокої ночі елісаветградці в умовах артилерійського обстрілу французів прикривали атаки російської кінноти. Під час битви після загибелі І. В. Мантейфеля Г. О. Шостаков узяв командування бригадою на себе, тимчасово передавши Єлісаветградський гусарський полк в управління полковника барона О. Ф. Розена. Варто також зазначити, що у ході битви під Лейпцигом Герасим Олексійович був сильно контужений [25].

За вдалі та хоробрі дії в ході «битви народів» наш герой вдруге був нагороджений золотою шаблею з алмазами та написом «*За храбрость*». Пізніше, описуючи дії елісаветградців під Лейпцигом, генерал від кавалерії Ф. Ф. Вінцінгероде відзначив, що полк витримав потужний 6-годинний вогонь ворожої артилерії, після чого стрімкими атаками на французькі позиції сприяв «*обращению неприятеля в бегство*» [20, с. 29]. Значною мірою висока оцінка елісаветградців є заслугою його командувача – генерал-майора Г. О. Шостакова.

Відновившись після контузії, Герасим Олексійович на чолі Єлісаветградського гусарського полку діяв проти французів в авангарді Польської армії генерал-лейтенанта П. О. Строганова [2, с. 271]. Відомо, що 22 листопада 1813 р. брав участь у штурмі фортеці Штаде, у боях під м. Гарбургом. 1 грудня полк був переданий до складу 2-го піхотного корпусу генерала від кавалерії барона Ф. Ф. Вінцінгероде [22, с. 68], у складі якого він діяв аж до взяття Парижа.

13 січня 1814 р., перейшовши Рейн у його нижній течії неподалік Дюсельдорфа, Єлісаветградський гусарський полк вступив на територію Франції. Впродовж лютого 1814 р. Г. О. Шостаков двічі брав участь у штурмі м. Суассон (2 та 18 лютого) та в битві під Лаоном (25–26 лютого), за що був удостоєний ордена Святої Анни 1-го класу [25]. Незадовго до штурму Парижа герой нашого дослідження 7 березня відзначився в боях у районі м. Реймс [Там само].

У середині березня 1814 р. російська армія спільно з пруськими частинами розпочала бої за Париж. На спільному засіданні російського й пруського командування було прийнято рішення підіграти задуму Наполеона, який, за даними розвідки, планував 14 березня дати чергову генеральну битву в районі містечка Сен-Дізьє. Виходячи з цього, десятитисячному з'єднанню генерала від кавалерії Ф. Ф. Вінцінгероде було доручено підготуватися до битви й стримувати французів у районі Сен-Дізьє тоді, коли основні сили російської й пруської армій були спрямовані на Париж [18, с. 248].

За спогадами Д. Є. Остен-Сакена, який був учасником згаданих подій, «*Винцингероде превосходно исполнил своё назначение... когда Наполеон был ошеломлён известием, что император Александр, с союзными армиями на пути в Париж, уже отделялся от него на несколько переходов, то он с яростью бросился на барона Винцингероде, который с необыкновенным спокойствием и примерным устройством, отступая, удерживал натиск, продавая дорогою ценою крови каждый шаг*» [Там само]. Крім інших частин, у складі з'єднання Ф. Ф. Вінцінгероде в районі Сен-Дізьє активно діяв Єлісаветградський гусарський полк, який «*под начальством генерал-майора Шостакова, находясь в конце арьергарда, оказал огромную услугу, с необыкновенной стойкостью выдержал огонь неприятельской артиллерии, отражая удары конницы*» [Там само].

Разом із тим варто зазначити, що Єлісаветградський гусарський полк відзначився не лише в обороні. Витримавши потужну атаку французів, генерал-майор Г. О. Шостаков повів у контратаку два ескадрони полку, які залишилися в його

розпорядженні, перехопивши на деякий час ініціативу в ході бою. Коли ж згодом французи відрізали поблизу села Шанане 6-й єгерський полк, Герасим Олексійович стрімким ударом потіснив противника, деблокував єгерів, захопивши при цьому ворожу гармату [20, с. 28]. Вдалі дії російської кавалерії в районі Сен-Дізьє значною мірою сприяли успішному оволодінню Парижем.

Про участь єлисаветградців у битві під Сен-Дізьє генерал від кавалерії Ф. Ф. Вінцінгероде в рапорті написав: *«твердостю полка была спасена часть кавалерии и отбита наша шестиорудийная батарея, уже перешедшая в руки неприятеля... В сем деле полк сей доказал что может горсть героев против бесчисленных сонмищъ»* [Там само, с. 29]. Знову ж таки значною мірою це є заслугою героя нашого дослідження, який особисто очолював атаки проти французів. *«За отличное мужество и храбрость, оказанные в сражении против французских войск 14 марта при Сен-Дизье»* Герасим Олексійович був нагороджений орденом Св. Георгія 3-го ступеня [25].

Впродовж 6 травня – 1 вересня 1814 р. генерал-майор Г. О. Шостаков був шефом Єлисаветградського гусарського полку. 1 вересня 1814 р. Олександр I підписав указ, яким у російській армії було відмінено посаду полкового шефа, оскільки останні, маючи генеральський чин, майже всі за сумісництвом командували бригадами, дивізіями або корпусами. Усіх шефів було зобов'язано передати ввірені їм полки в розпорядження полкових командувачів. На момент підписання указу полком командував полковник барон О. Ф. Розен 6-й. Таким чином, Г. О. Шостаков став останнім шефом Єлисаветградського гусарського полку періоду наполеонівських війн. Передавши полк під командування О. Ф. Розена 6-го, Герасим Олексійович вступив у командування 2-ю бригадою 2-ої гусарської дивізії.

Констатацією цього факту закінчуються відомі нам біографічні довідки про легендарного генерала [3; 4; 9, с. 226]. На нашу думку, це пов'язано з інформативністю формулярного списку Г. О. Шостакова за 1817 р. А тим часом довідки вказують, що земний шлях генерала закінчився 1837 р. Тривалий час нас цікавила інформація щодо життя полководця після відставки, обставин його смерті та місця поховання.

Наявність на Кіровоградщині села Шостаківка, свого часу дозволила В. М. Боську припустити, що Герасим Олексійович, вийшовши у відставку, мешкав саме в цьому населеному пункті [5, с. 16]. Ми спробували відшукати місце поховання героя в Шостаківці. Як виявилось, 1837 р. на території цього населеного пункту не було церкви, а відповідно пошук інформації щодо поховання Герасима Олексійовича в Шостаківці перспективи не мав, оскільки за традицією офіцерів такого рівня в переважній більшості випадків ховали поряд з церквою. Якщо ж ні, то в стінах церкви хоча б відправляли панахиду за померлим.

Виходячи з цього, ми започаткували пошук героя війни 1812 р. в Єлисаветграді, оскільки він розміщений в безпосередній близькості до Шостаківки. Через деякий час наші пошуки увінчалися результатом. У метричній книзі Успенського кафедрального собору м. Єлисаветграда за травень 1836 р. нами було виявлено запис: *«Третьего на десять числа отставной Генераль Герасимъ Алексевиць сын Шостаковъ умре»* [13, арк. 172], тобто 13 травня 1836 р. При цьому зазначено, що на момент смерті *«ему полных лет 71»*. З цього випливає, що легендарний генерал народився 1765 року. Таким чином, нами на основі поки що єдиних датованих документів було уточнено дати життя генерал-майора Г. О. Шостакова. Крім того,

у метричній книзі зазначено, що він був похований на Петро-Павлівському кладовищі м. Єлисаветград [Там само, арк. 172].

Щодо подвійного забуття нашого героя в радянський час маємо констатувати два неприємних факти. По-перше, ім'я Г. О. Шостакова зникло з історичних досліджень відповідної тематики. По-друге, в 20–30-х рр. минулого століття була втрачена його могила, коли на кладовищі знесли більшість надгробних каменів. Нині в Кіровограді немає й Петро-Павлівського кладовища. Воно було знесене і забудоване в 60–80-х рр. ХХ ст.

Ось такий життєвий і бойовий шлях пройшов останній шеф Єлисаветградського гусарського полку генерал-майор Г. О. Шостаков. Маємо надію, що наше дослідження сприятиме виведенню героя війни 1812 р. та закордонних походів 1813–1814 рр. з тіні забуття.

Бібліографічні посилання

1. **Безотосный В. М.** Вадбольский (Водбольский) Иван Михайлович / В. М. Безотосный // Отечественная война 1812 года : биограф. словарь. – М., 2011.
2. **Безотосный В. М.** Строганов Павел Александрович / В. М. Безотосный // Отечественная война 1812 года: биограф. словарь. – М., 2011.
3. **Безотосный В. М.** Шостаков (Шестаков, Шесток, Шостак) Герасим Алексеевич / В. М. Безотосный // Отечественная война 1812 года : биограф. словарь. – М., 2011.
4. **Безотосный В. М.** Шостаков (Шостак) Герасим Алексеевич / В. М. Безотосный // Словарь русских генералов, участников боевых действий против армии Наполеона Бонапарта в 1812–1815 гг. // Российский архив : сб. – М., 1996. – Т. VII. – С. 616–617.
5. **Босько В.** Историчний календар Кіровоградщини на 2006 рік. Люди. Події. Факти / В. Босько. – Кіровоград, 2005.
6. Вильна в 1812 году. В память столетней годовщины Отечественной войны. Сост. Ф. А. Кудринский. С факсимиле Императора Александра I, Наполеона и некоторых русских генералов. – Вильна, 1912. – С. 34–60.
7. **Воронов А.** Ольгины гусары: 3-й Гусарский Елисаветградский Ея Императорского Высочества Великой Княжны Ольги Николаевны полк. Страницы полковой истории (1764–1964) / А. Воронов. – М., 1999.
8. Генерал Барклай-де-Толли генерал-фельдмаршалу князю Кутузову, 26 сентября 1812 г. // Отечественная война 1812 года. Материалы Военно-Ученого Архива. – Т. XVIII. – СПб., 1911. – С. 134–138.
9. **Глинка В. М.** Военная галерея Зимнего дворца / В. М. Глинка, А. В. Помарнацкий. – Л., 1981.
10. Записки Алексея Петровича Ермолова. – Ч. I: (1801–1812 гг.) / сост. Н. П. Ермолов. – М., 1865.
11. Записки графа Л. Л. Беннигсена о войне с Наполеоном 1807 года / сост. П. М. Майков. – СПб., 1900.
12. **Мегорский Б. В.** Арьергардные бои Багратиона у Прейсиш-Эйлау 26 января 1807 года / Б. В. Мегорский // Новая жизнь. – 2008, 6 февр.
13. Метрическая книга Елисаветградского корпусного собора за 1836–1839 гг. // Держ. архів Кіровоград. обл. – Ф. 160, оп. 1, спр. 7.
14. **Милорадович Г. А.** Родословная книга Черниговского дворянства : в 2 т. / Г. А. Милорадович. – СПб., 1901.
15. **Михайловский-Данилевский А. И.** Описание Отечественной войны в 1812 году : в 4 ч. / А. И. Михайловский-Данилевский. – СПб., 1839. – Ч. 2.
16. Описание второй войны императора Александра с Наполеоном, в 1806 и 1807 гг. по Высочайшему повелению сочиненное генерал-лейтенантом и членом военного совета Михайловским-Данилевским. С двадцатью тремя планами и картами. – СПб., 1846.
17. **Орешкова С. Ф.** Крымское ханство в 70-е годы XVIII века / С. Ф. Орешкова // Вопр. истории. – 2008. – № 7. – С. 121–127.

18. **Остен-Сакен Д.** Отрывок из летописи Елисаветградского гусарского полка / Д. Остен-Сакен // Военный сборник. – 1870. – № 10. – С. 237–248.
19. Отечественная война 1812 года : биограф. словарь. – М., 2011.
20. Памятка 3-го Гусарского Елисаветградского Ея Императорского высочества Великой княжны Ольги Николаевны полка (1764–1914) / По поручению августейшего шефа полка составил М. К. Соколовский. – СПб., 1914.
21. **Подмазо А. А.** Шефы и командиры регулярных полков Русской армии [Электронный ресурс] / А. А. Подмазо. – Режим доступа: <http://www.museum.ru/1812/library/podmazo/index.html>.
22. **Попов А. И.** Винцингероде Фердинанд Федорович / А. И. Попов // Отечественная война 1812 года : Биограф. словарь. – М., 2011. – С. 67–68.
23. Рапорт Ф. П. Уварова М. И. Кутузову о сражении под Аустерлицем 1805 г. ноября 5, г. Голич // Документы штаба М. И. Кутузова 1805–1806 гг. : сб. – Вильнюс, 1951. – С. 221–224.
24. Список генералам, штаб- и обер-офицерам, в сражении 22 сентября прошлого 1812 года противу французов отличившимся мужеством и храбростию // М. И. Кутузов. Сб. документов / под ред. Л. Г. Бескровного. – М., 1952. – Т. IV. – Ч. I. – С. 343–350.
25. Формулярный список за 1817 год (Книга формулярных списков № 2) [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.runivers.ru/doc/patriotic_war/participants/detail.php?ID=436426.
26. **Чорний О. В.** Невідомий герой забутого полку. Генерал-майор О. М. Всеволожський 1-й / О. В. Чорний // Минувле і сучасне Волині та Полісся. Україна та Волинь у Наполеонівських війнах : наук. зб. – Вип. 41. Матеріали Міжнар. історико-краєзнавчої наук. конф., присвяченої 200-річчю війни 1812 р., 11–12 травня 2012 року, м. Луцьк. упор. А. Силюк, О. Златогорський. – Луцьк, 2012. – С. 85–88.
27. 1805 г. декабря 26. – Список отличившихся в сражении при Аустерлице // М. И. Кутузов : Сб. документов / под ред. Л. Г. Бескровного. – М., 1951. – Т. II. – С. 248–254.

Надійшла до редколегії 19.01.2015

УДК 94(47).084.1

А. А. Антонов-Овсенко

Московский государственный институт имени Е. Р. Дашковой

РОССИЙСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ 1917 г.: ЕЩЕ РАЗ О ПРИРОДЕ И ПРОЯВЛЕНИЯХ ДВОЕВЛАСТИЯ

Проанализированы причины возникновения двоевластия, возникшего в результате свершений Февральской революции 1917 г. в России. Противостояние Петроградского совета рабочих и солдатских депутатов и Временного правительства подкрепляется примерами из практики регулирования вопросов печати обоими центрами власти. Результатом двоевластия стала узурпация власти большевиками.

Ключевые слова: революция, анархия, двоевластие, большевики.

Антонов-Овсенко А. А. Російська революція 1917 р.: ще раз про природу й прояви двовладдя.

Проаналізовано причини виникнення двовладдя, яке з'явилося внаслідок досягнень Лютневої революції 1917 року в Росії. Протистояння Петроградської ради робітників і солдатських депутатів та Тимчасового уряду підтверджується прикладами з практики регулювання питань друку обома центрами влади. Результатом двовладдя стала узурпація влади більшовиками.

© Антонов-Овсенко А. А., 2015